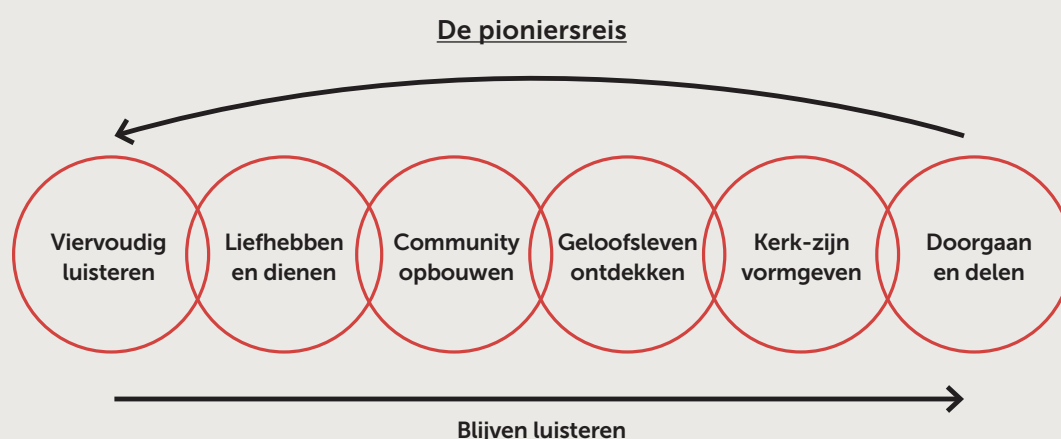

Geld dat missionair meebeweegt

Over financiële duurzaamheid van je geloofsgemeenschap

Dit is artikel 12 in een serie van 12 artikelen rond kernthema's voor proefplekken. De eerste zes artikelen beschrijven de pioniersreis. De overige zes artikelen beschrijven thema's die deze reis ondersteunen. De artikelen zijn in de eerste plaats geschreven met het oog op 'proefplekken'. Dat zijn diverse soorten kerkplekken naast de gevestigde gemeenten, met een missionaire focus. Het taalgebruik is hierop gericht. Maar de onderliggende principes zijn veel breder toepasbaar. Met hier en daar een eenvoudige vertaalslag zijn de artikelen ook zeer geschikt voor gemeenteontwikkeling in het algemeen.

Geld dat missionair meebeweegt

Financiële duurzaamheid draait om de vraag hoe je jouw geloofsgemeenschap op de lange termijn financieel gezond kunt houden. Duurzaamheid verwijst dan naar volhoudbaarheid. Hoe kun je jouw proefplek langdurig draaiende houden en het werk bestendigen? Volhoudbaarheid betreft niet alleen financiële aspecten, maar gaat ook over vragen als 'hoe zorg je ervoor dat je team gemotiveerd blijft?' en 'hoe voed jij jezelf spiritueel om het werk vol te houden?'¹

In dit artikel richten we ons op de *financiële volhoudbaarheid*. Want niets is gratis, behalve de zon die opkomt. In de onlineleeromgeving wordt bij het thema 'financiële duurzaamheid' gesproken over een driedovoudige balans: financieel, spiritueel en moreel. Financieel in balans ben je met de juiste verhouding tussen uitgaven en inkomsten. Spiritueel ben je in balans als je vertrouwen op God en het nemen van financiële verantwoordelijkheid goed bij elkaar weet te houden. Moreel in balans ben je als je een goede afweging maakt tussen bijvoorbeeld de betaalbaarheid en de rechtvaardigheid van de koffie die je schenkt.

Dit artikel gaat eerst in op de 'spirituele balans'. Daarna gaat het over de balans tussen inkomsten en uitgaven. Daarbij wordt de 'schijf van vijf' geïntroduceerd, als hulpmiddel bij het denken over een gezonde samenstelling van meerdere passende inkomstenbronnen. De 'morele balans' wordt niet besproken. Hierbij gaat het vooral om bewustzijn. Hopelijk is iedereen in staat om van daaruit zelf de juiste afwegingen te maken. Aan het einde van het artikel vind je enkele leestips voor verdere (theologische) verdieping.

Hoe spreekt de Bijbel over geld en bezit?

De Bijbel spreekt nooit waardenvrij over geld en bezit. Het draait altijd om de vraag: dien ik met mijn keuzes God of de mammon (Matteüs 6:24)? Geld en bezit zijn instrumenten om goed te doen in het koninkrijk van God, niet doelen op zichzelf. De Bijbel erkent echter de verleiding van rijkdom. Bezit kan als zout water zijn: het lest de dorst niet. Bovendien kan een sterke gerichtheid op bezit leiden tot uitsluiting. Bijvoorbeeld door niet in zee te gaan met mensen die financieel niets of weinig te bieden hebben. Maar andersom gebeurt ook: rijke mensen worden buitengesloten, zoals in het verhaal van Zacheüs in Lucas 19. Veel Bijbelse verhalen, vooral in de profeten en de evangeliën, gaan over de uitbuiting van mensen zonder bezit. Wie geen land of middelen had, was vaak afhankelijk van rijkere medemensen, wat zelfs kon leiden tot uitbuiting in de vorm van slavernij. 'Follow the money' is daarom een goed instrument om intermenselijke verhoudingen te begrijpen, ook binnen het koninkrijk van God. Rijke mensen hechten sterker aan hun bezit, zo leren we uit Lucas 18:18-30. 'Het is gemakkelijker voor een kameel om door het oog van een naald te gaan dan voor een rijke om het koninkrijk van God binnen te gaan.' (vs. 25) Jezus wil met deze woorden benadrukken dat het loskomen van je bezit een zaak van geloof is. Loskomen is nog wat anders dan alles weggeven. De Anglicaans priester Samuel Wells verwoordde dit mooi in een interview: 'Het moet in de kerk meer gaan over het manna dan over de mammon. Dit ga je zien als je een economie van de schaarste omdenkt richting een economie van Gods overvloed.'² Van geld dat je niet ziet als een bezit dat kan afnemen, maar juist als een geschenk om van te delen en het koninkrijk te laten groeien.

1. Meer over deze vragen vind je in de onlineleeromgeving bij het kernthema 'doorgaan en delen'.

2. Interview met Samuel Wells, in: *Heilige ruimte. Plekken van betekenis* (magazine), Vuurbaak: Amersfoort 2025, pag. 9.

Deze kritische Bijbelse blik op geld heeft tegelijk ook bijgedragen aan de terughoudendheid binnen de kerk om te spreken over geld, vaak gezien als het 'slijk der aarde'. Toch is het belangrijk dat geloofsgemeenschappen openlijk over hun geld en de inzet van hun middelen spreken. Hoewel boekhouders en penningmeesters hierin ook een belangrijke rol spelen, vragen de keuzes rond geld om bredere overwegingen in de kerk. Zonder de meer spirituele of theologische blik op geld kan er, gedreven door allerlei belangrijke motieven, veel tijd besteed worden aan geld (te veel/te weinig in kas) zonder dat het over de kern gaat: hoe kan ons bezit dienstbaar zijn aan onze missie in Gods koninkrijk?

Aan de hand van bijbelteksten kan nagedacht worden over een goede omgang met geld, met het oog op financiële duurzaamheid. Naast de 'financiële en morele balans' werd hierboven al het belang van een 'spirituele balans' genoemd. Hierbij gaat het om balans tussen vertrouwen op God en de eigen financiële verantwoordelijkheid. Bij het pionieren wordt een duurzaam begaanbare weg gezocht in het vertrouwen dat God zelf in het nodige zal voorzien voor de pioniersreis waartoe Hij ons roept. Tegelijk ontslaat dit vertrouwen ons niet van de verantwoordelijkheid om wijs met geld om te gaan.

We beginnen met het bespreken van enkele bijbelteksten die betrokken kunnen worden op de eigen financiële verantwoordelijkheid als een van de twee kanten van de 'spirituele balans' (verantwoordelijkheid).

Matteüs 25:14-30. Tegen degenen die hun verantwoordelijkheid nemen, wordt in deze gelijkenis van de talenten gezegd: 'Voortreffelijk, je bent een goede en betrouwbare dienaar. Omdat je betrouwbaar was in het beheer van een klein bedrag, zal ik je over veel meer aanstellen.' De rentmeesters moeten de aan hen gegeven talenten (geld, middelen) inzetten voor het koninkrijk. Geld is een middel om een groter doel te bereiken: de groei van Gods koninkrijk. Het aanhouden van een financiële reserve (één tot anderhalf keer de jaarlast) is bestuurlijk gesproken een goede zaak, maar geld is in de kerk niet bedoeld om opgepot te worden. Het is bedoeld om werkzaam te zijn in het koninkrijk van God. Daar sprak de synode van de Protestantse Kerk zich in 2020 ook positief over uit.³ Dat geldt niet alleen voor de financiële middelen, maar voor alle gaven en talenten. Vanuit Gods goedheid zijn ze bedoeld om het koninkrijk te dienen en ze zo mogelijk door te geven in de handen van de volgende generatie.

Deuteronomium 15:1-11. In dit gedeelte gaat het om een verantwoordelijkheid voor iemand die minder bedeeld is. Daarover wordt gezegd: 'Geef hem dus ruimhartig en zonder spijt, en de HEER, uw God, zal u erom zegenen in alles wat u doet en onderneemt.' De verantwoordelijkheid voor armoede ligt bij de mensen met invloed en overvloed, bij rijke landeigenaren, koningen en bestuurders. Bij hen die schulden kunnen kwijtschelden en iedereen een nieuwe start kunnen geven, zoals in een sabbats- of jubeljaar. Dit weerspiegelt de Bijbelse grondtoon van genade. Rijkdom is misschien jouw verdienste, maar wees je bewust van wie jou het leven heeft gegeven en wie aan jouw welvaart heeft bijgedragen.

Lucas 14:28-30. In dit gedeelte gaat het over de ingrijpende gevolgen die de navolging van Jezus kan hebben. Voor je Hem gaat volgen, kun je daarom beter eerst de kosten berekenen. Daarmee neem je zelf verantwoordelijkheid voor je eigen keuze. Jezus gebruikt hierbij het voorbeeld van iemand die een toren wil bouwen zonder de kosten te berekenen. Het bijbelgedeelte gaat dus eigenlijk over iets anders, maar het voorbeeld dat Jezus gebruikt kun je ook toepassen op een proefplek: alleen gebed is niet genoeg voor een sluitende begroting, er is ook een goede analyse en verantwoording nodig. Dien de Heer dus niet alleen met heel je hart en heel je ziel, maar tegelijk met gezond verstand en krachtig beleid.

3. Zie verslag op <https://protestantsekerk.nl/nieuws/synode-roept-op-tot-dienstbaarheid-aan-de-samenleving/> (laatst geraadpleegd op 17 oktober 2025). Aflevering 33 ('*Werkzaam vermogen*') van de podcast 'Collectieve wijsheid' biedt zicht op hoe je als kerk met je vermogen om kunt gaan. (geraadpleegd 3 december 2025)

Aan de andere kant van de 'spirituele balans' bij het omgaan met geld staat een tekst die vertrouwen vraagt en vertrouwen geeft:

Matteüs 6:24-34. De kernteksten in dit gedeelte zijn: 'Jullie kunnen niet God dienen én de mammon' en 'Zoek liever eerst het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid, dan zullen al die andere dingen je erbij gegeven worden'. Al het andere betreft ook de dingen waarover je je druk kunt maken voor je proefplek. Gericht zijn op het koninkrijk biedt een garantie dat op een of andere manier wel voorzien zal worden in hetgeen daarvoor nodig is. Te veel gericht zijn op geld is als het dienen van een andere heer. Omdat niemand twee heren kan dienen, zal dit ten koste gaan van de gerichtheid op het koninkrijk.

Als je de vier aangehaalde bijbelteksten naast elkaar legt, kun je dus onderscheid maken tussen verantwoordelijkheid en vertrouwen. Tegelijk komen die twee samen als je gericht blijft op Gods koninkrijk en Gods gerechtigheid. Dan vertrouw je dat God in het nodige zal voorzien en word je betrouwbaar, wijs en mededeelzaam.

In balans met de 'schijf van vijf'

Voor het spreken over financiële duurzaamheid voor geloofsgemeenschappen kun je goed gebruikmaken van een overbekend beeld: de 'schijf van vijf' van het Voedingscentrum. Iedereen weet hoe belangrijk een gevarieerd eetpatroon is om voldoende vetten, eiwitten, koolhydraten en mineralen binnen te krijgen. Wat we onder de 'schijf van vijf' verstaan, is echter door de jaren veranderd door nieuwe onderzoeken en maatschappelijke ontwikkelingen. Zo ligt er nu minder nadruk op dierlijke eiwitten en is er meer aandacht voor graanproducten naast brood en aardappelen.

Deze systematiek en beeldspraak lenen zich goed om ook naar je financiën als proefplek te kijken, en in het bijzonder naar de samenstelling van je inkomsten. Zoals een opgroeiend kind veel eiwitten moet krijgen voor sterkere botten, zo kan een startende geloofsgemeenschap baat hebben bij extra inkomsten uit fondsen en subsidies. Een gemeenschap die al wat langer op weg is - en die een draagkrachtige doelgroep of achterban heeft - mag wat meer vertrouwen op 'het vet op de botten' en kan meer putten uit middelen van de gemeenschap zelf.

De 'schijf van vijf' moet niet al te letterlijk genomen worden. Het kan ook een 'schijf van drie' of een 'schijf van zeven' zijn. Waar het in dit beeld om gaat, is dat je zoekt naar een gezonde samenstelling van meerdere inkomstenbronnen die elkaar versterken en die passen bij de situatie van je proefplek. Naast inkomstenbronnen kun je natuurlijk ook denken aan kostenbesparingen. Zo zijn er in de twaalf 'financieringsmodellen' voor proefplekken drie modellen opgenomen die geclusterd zijn onder het kopje 'weinig kosten maken'.⁴ De drie onderstaande aanwijzingen helpen om financieel gezien in balans te blijven.

- **Vanaf het begin en vooruitkijkend een financiële 'schijf van vijf' opstellen.**

De meeste proefplekken starten met een verlangen en een plan, niet altijd met een begroting. Maar het is vanaf de start wel aan te bevelen die begroting op orde te hebben. En ook na te gaan wat je vanaf de start zelf als proefplek kunt inbrengen, in welke mate je afhankelijk wordt van giften en (start) subsidies, en hoe je de verhouding tussen deze geldstromen de komende jaren laat ontwikkelen. Op de themapagina bij 'financiële duurzaamheid' staat een artikel over passende financiering voor diverse proefplekken. Op basis hiervan kun je zelf een 'schijf van vijf' (of een ander aantal) opstellen, in de (start) situatie van jouw eigen proefplek.

- **Na verloop van tijd je 'schijf van vijf' zonodig bijstellen.**

In geloofsgemeenschappen is het verder belangrijk om regelmatig, net als je veranderende voedingspatroon, de samenstelling van inkomsten te evalueren en te zien hoe deze in de loop der jaren verandert. In de beginfase is er vaak een mix van inkomsten, omdat een nieuwe vorm nog vertrouwen en een vaste positie moet opbouwen en bijvoorbeeld bij de opstart door fondsen of subsidies ondersteund wordt. Op basis hiervan maak je een begroting. Bedenk daarbij dat het vaak gemakkelijker is om in ambities op te schalen dan af te schalen. Juist in deze fase is het wel goed om te bezien hoe de ambities en dromen van de proefplek zich verhouden tot de aanwezige competenties en mogelijkheden. Het kan zijn dat je voor de ondernemende aspecten van je proefplek mensen met ondernemersgeest of -kennis aan tafel mist. Betrek hen er dan juist bij, zodat je niet alleen droomt, maar je pioniersplan ook een haalbare missie is. Bij pionieren hoort ook proberen. Juist ondernemers hebben daar ervaring mee.

Boeiend in dit verband is het besluit van de Amersfoortse Veenkerk om over te stappen van de jaarlijkse Actie Kerkbalans naar het werken met abonnementen. Je kunt een doorlopend abonnement op de kerk nemen en daarbij bijvoorbeeld maandelijks een vast bedrag overmaken. Het idee van een abonnement past beter bij de doelgroep dan het format van de Actie Kerkbalans.⁵

- **Zorg voor een gevarieerd en gezond 'inkomstenpatroon'.**

De uitgaven zijn in de eerste fase meestal laag. Maar zodra er wordt nagedacht over eigen vieringen met een betaalde kracht of een eigen ruimte, wordt het belang van een gedifferentieerd inkomstensbeleid duidelijk, want dan gaan de uitgaven snel omhoog. Het is dan verstandig om vroegtijdig te kijken naar vormen van dienstverlening die ook inkomsten genereren, zodat je niet van fondsen alleen afhankelijk bent. Uitgaven bestaan vaak uit kosten voor activiteiten en vieringen, de inzet van een professionele werker of pionier, en de huur van een gebouw. Inkomsten komen meestal van bijdragen van leden, subsidies van derden, bijdragen van andere geloofsgemeenschappen en, zoals gezegd, vormen van dienstverlening waarvoor betaald wordt.

4. De twaalf financieringsmodellen voor proefplekken zijn te vinden op de themapagina over 'financiële duurzaamheid' voor proefplekken (geraadpleegd 18 oktober 2025). Het gaat bij deze 'modellen' om twaalf mogelijke inkomstenbronnen en om manieren om kosten te besparen voor proefplekken.

5. Zie <https://veenkerk.nl/toelichting-abonnement/> (geraadpleegd 1 december 2025).

Relatie proefplek en andere geloofsgemeenschappen

Als proefplek opereer je uiteraard niet in een vacuüm. Vrijwel altijd is er wel een relatie met een of meer bestaande kerkelijke gemeenten of met andere vormen van (geloofs)gemeenschap. Een van de andere artikelen in deze serie van twaalf - Waarde(n)volle verbindingen - handelt daar ook over. Ik beperk me hier tot twee aanwijzingen rond dergelijke relaties.

- **Investeer in een 'wederkerig gunnende' relatie met de betrokken gemeente(n).**

Een startende proefplek heeft, anders dan een lokale gemeente die al een eeuw of langer meegaat, geen opgebouwde vermogenspositie, waardoor je nauwelijks een remweg hebt bij tegenvallende inkomsten. Zorg dus dat je niet te snel op eigen benen wilt staan, maar betrek juist de betrokken en omliggende geloofsgemeenschappen bij je plannen en bij je financiële plaatje. In dit contact zou het niet enkel om het gebrek aan middelen moeten gaan ('jij hebt iets wat ik nodig heb'), maar eerder om wederkerigheid: we hebben elkaar een talent te geven. Zo kan er een relatie groeien tussen een zendende gemeenschap en de proefplek. Je hebt elkaar vooral veel te geven en te leren, naast dat de ene groep de andere financieel helpt. Maak ook heldere afspraken waar het de toekomstige financiën betreft: voor hoeveel jaar ga je de relatie aan, hoe bouw je de bijdrage af, blijft het een subsidie of een gift, of kan het op termijn verschuiven naar een gift in natura (een gebouw 'om niet' gebruiken) of een lening? En beperk je bij de start niet meteen tot maar één geloofsgemeenschap, maar onderzoek of je meteen interkerkelijk kunt starten en van een bredere groep geloofsgemeenschappen financiële steun mag verwachten.

- **Wees je bewust van wat in de huidige fase van je proefplek nodig en gewenst is.**

In het boek *Levend lichaam* werkte een aantal theologen al in 2007 de dynamiek van geloofsgemeenschappen uit, en wat dit zoal betekende voor hun structuur, identiteit/cultuur, mensen en middelen.⁶ Geloofsgemeenschappen bevinden zich in verschillende fasen: planting, groei, continuïteit, revitalisering of sluiting. Elke fase vraagt niet alleen om een eigen structuur en leiderschap, maar ook om een passende ontwikkeling van middelen. In een groeifase neemt de betrokkenheid van de eigen groep toe, en indien dit voor de doelgroep passend is, ontstaat er meer financiële ruimte. Ben je bijvoorbeeld een groeiende diaconale proefplek, dan neemt wellicht de interesse van diaconale en maatschappelijke instellingen bij je werk toe, zodat je eerder bij hen kunt aankloppen.⁷ Zo kun je dus steeds starten bij de fase van jouw proefplek en kijken wat voor jouw situatie nodig en gewenst is.

Inkomstenbronnen

Hierbij kort nog enkele suggesties rond het genereren van inkomsten. Ik noem er vier.

- **Onderzoek welke subsidies beschikbaar zijn.**

Als jouw maatschappelijke of diaconale activiteiten bijdragen aan een maatschappelijk doel en openbaar toegankelijk zijn, onderzoek dan welke subsidies beschikbaar zijn bij de lokale overheid of fondsen. Veel projectkosten, inclusief de uren van een medewerker, kunnen hierop worden geboekt. Er is vaak meer mogelijk dan je denkt.⁸

6. Rein Brouwer e.a., *Levend lichaam. Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*, Kampen: Kok 2007.

7. De themapagina over sterke samenwerking en de materialen die daar te vinden zijn gaan over het pionieren met diverse partners in missie.

8. Maatschappij van Welstand is een subsidieverstrekker met nauwe banden met de wereld van het pionieren. Ze geeft ook een overzicht van mogelijke andere ondersteuners. Zie <https://mvw.nl/wp-content/uploads/2023/01/Andere-fondsen.pdf> (geraadpleegd 21 november 2025).

Geloven in Spangen begon in 2005 met pionieren in de Rotterdamse wijk Spangen, waar al 50 jaar geen kerk meer was. Inmiddels is deze gemeenschap uitgegroeid tot een 'kerngemeente' binnen de Protestantse Kerk en pioniert ook in andere wijken. Daarnaast ondersteunt ze kleine, vaak vergrijsde gemeenten bij vernieuwing en missionaire ontwikkeling. Ondernemend kerk-zijn zit diep in haar DNA. De gemeenschap zorgt in enkele van de armste wijken van Nederland voor financiële duurzaamheid. Zo ontstond er bijvoorbeeld een woongemeenschap voor studenten. Zij bekostigen het pand, terwijl de begane grond dient als 'buurthuis van de kerk' dat ook wordt verhuurd aan VVE's. Ook is een stichting opgericht met inmiddels twaalf betaalde medewerkers. De jaarlijkse inkomsten (circa € 750.000) komen voor de helft uit ondernemerschap en voor de andere helft uit opdrachten voor de overheid, fondsen en ondernemers. Daarnaast is er ruime ervaring met crowdfunding. Meer info: geloveninspangen.nl en gelovenindewijk.nl.

- **Niet alles hoeft gratis te zijn.**

Vraag bij activiteiten een bijdrage van de leden die iets hoger is dan kostendekkend. Een lunch mag bijvoorbeeld best € 5,- per persoon kosten in plaats van € 2,50. Bied ook de mogelijkheid voor een 'uitgestelde lunch' (hierbij betaalt iemand alvast voor iemand anders die daar later gebruik van kan maken), zodat mensen voor wie de prijs te hoog is door de bijdrage van een ander worden gecompenseerd. Een andere reden om een bijdrage te vragen, is dat door iets te betalen de eigenwaarde van deelnemers kan stijgen. Trainingen rond stilte, meditatie en zingeving kunnen ook inkomsten genereren. Buiten de kerk vragen coaches en bureaus voor zo'n training zomaar € 700,- per deelnemer. Dergelijke tarieven passen misschien niet bij de kerk, maar onderschat niet de waardevolle inzichten die de kerk bezit en die maatschappelijke waarde vertegenwoordigen.

- **Zorg voor structurele of meerjarige inkomsten.**

Voor het inzetten van professionals is een vaste groep van gulle gevers nodig. Start een club van 50 of 100 mensen die voor een wat langere periode om een grotere bijdrage wordt gevraagd. Zorg ook voor andere inkomsten die een constant karakter hebben, zoals projectsubsidies voor 3 tot 5 jaar. Overweeg daarnaast de verhuur van ruimten, de start van een kledingbank of repaircafé, of een kleine onderneming zoals een koffiehuis of kapsalon. Deze activiteiten genereren niet alleen inkomsten, maar voegen ook waarde toe aan de omgeving en versterken de maatschappelijke inbedding van de geloofsgemeenschap.

Een mooi voorbeeld van een proefplek die door middel van sociaal ondernemerschap structureel inkomsten verwerft is BLEND Rotterdam. Het concept is een mix van zaak, zorg en zingeving. BLEND is geen buurthuis maar een echte koffiezaak. Het is wel een zaak met een lage drempel. Ze houden in de prijzen rekening met de context van de buurt en bieden ook activiteiten aan die gratis toegankelijk zijn voor mensen, zoals maaltijden, open podia en muziekmiddagen. Dat sociale aspect, de verbinding in de buurt tussen allerlei verschillende groepen, valt onder de noemer 'zorg'. Als derde, maar zeker niet minder belangrijk, omvat het woord 'zingeving' het missionaire aspect. De zaak staat voorop, omdat die het meest zichtbaar is, maar het hart is de zingeving. Lees [hier](#) het hele artikel. Zie ook het verslag van het onderzoek naar [Ondernemend kerk-zijn](#) van Hans Euser en Maarten Atsma.

- **Communiceer helder, tijdig en transparant.**

Bij alle stappen die je zet en die impact hebben op de financiële balans van jouw gemeenschap, is het belangrijk om helder, tijdig en transparant te communiceren. Neem mensen mee in wat je van hen vraagt en wat je nodig hebt. Vrijwilligers kunnen bijvoorbeeld helpen bij het schoonhouden van ruimtes, wat op jaarbasis duizenden euro's aan uitgaven bespaart. Geef terug dat mensen met hun inzet ook financieel van betekenis zijn voor de gemeenschap. Juist mensen met minder middelen maar voldoende tijd kunnen zo ook gezien worden in hun inzet voor de geloofsgemeenschap.

Tot slot

Ora et labora is een oude kloosterwijsheid. Bid en werk. Dat sluit min of meer aan bij wat in dit artikel de 'spirituele balans' bij het werken aan 'financiële duurzaamheid' is genoemd: tussen verantwoordelijkheid en vertrouwen. Je kunt zelf veel doen om in balans te blijven. Maar er zijn evengoed zaken waarin het louter genade is dat je dit als geloofsgemeenschap mag realiseren. Besef dit dan ook. Als het op geld aankomt, is het goed om gebed en inzet niet te scheiden, maar wel goed te onderscheiden.

Verder lezen en luisteren

- Walter Brueggemann, *Money and possessions. Interpretation. Resources for the Use of Scripture in the Church*. Louisville: WJK Books 2016.
- Rein Brouwer e.a., *Levend lichaam. Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland*. Kampen: Kok 2007.
- Hans Euser en Maarten Atsma, *Ondernemend kerk-zijn. Verkennend onderzoek naar missionaire mogelijkheden op de markt*. Utrecht: Protestantse Kerk 2020. (geraadpleegd 8 december 2025)
- Greco Idema en Elze Riemer, *De reli-ondernemer. Gids voor een heilzame business*. Heeswijk-Dinther: Berne Media 2018.
- E. van Londen e.a., *De financiering van kleine non-profit organisaties*. Rotterdam: Erasmus Centre for Strategic Philanthropy 2012. (geraadpleegd 14 oktober 2025)
- Joost Schelling, blog over [de schijf van vijf](#). (geraadpleegd 14 oktober 2025)
- Alain Verheij, *Geld en goed. Hoe we de wereld echt kunnen verrijken*. Amsterdam: Atlas Contact 2022.
- Samuel Wells, *De toekomst die groter is dan het verleden. Een nieuwe weg voor de kerk*. Utrecht: KokBoekencentrum 2020.
- Vereniging Kerkrentmeesterlijk beheer (VKB), podcast *Collectieve wijsheid*, aflevering 25 over de pionierende en ondernemende gemeenschap *BLEND*, Rotterdam - Bloemhof. (geraadpleegd 20 november 2025)

De auteur

Joost Schelling studeerde theologie aan de Universiteit van Utrecht, was werkzaam voor JOP (jeugdorganisatie Protestantse Kerk in Nederland) en als gemeentepredikant in Sliedrecht en Woerden. Sinds 2022 is hij directeur van VKB Kerkrentmeesters binnen de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB adviseert en ondersteunt colleges van kerkrentmeesters. Sinds 2017 is hij namens de Protestantse Kerk voorzitter van de Raad van Toezicht van de Vereniging SchuldHulpMaatje Nederland.